

УДК: 811.161. 2'373.7: 39
DOI: 10.31891/2415-7929-2021-21-24

ФІЛІПЧУК М. В.
Чернівецького національного університету імені Ю.Федьковича
ОНУФРІЙЧУК Г. І.,
Національного авіаційного університету

ФАУНОСИМВОЛІКА НАРОДНОГО МОВЛЕННЯ: АСОЦІАТИВНІ ПАРАЛЕЛІ

Актуальність дослідження зумовлена потребою вивчення фаунонимістики в етнолінгвістичному аспекті та визначення її ролі у формуванні мовної картини світу. Символізовані слова-назви відображають особливості культури народу, його історію, звичаї та спонукають до виникнення асоціативних зв'язків, які ґрунтуються на порівнянні, співвідношенні предметів, явищ, якостей, у яких приховано глибинний зміст, багатозначність, оскільки є виявом образного бачення довкілля. Асоціативні паралелі створюються на особистому суб'єктивному досвіді особи, що збігається з етнокультурними традиціями народу, до якого належить мовець. Через призму анімістичного світогляду народу комплексно проаналізовано специфіку відображення асоціативних паралелей між людиною та птахом в поширених етносимволах.

У дослідженні виокремлено асоціативну паралель людина ↔ голуб (голубка), людина ↔ зозуля, людина ↔ ластівка. З'ясовано значення та вплив птахів на риси характеру та вдачі людини, визначено позитивні та негативні характеристики птаха. У народній символіці голуб уособлює ввічливість, безневинність, трепіт, жадібність, тужливість, заздрість; зозуля – оптимізм, боягузтво; ластівка – кмітливість, нерозторопність, балакучість. Притаманні птахам риси метафорично переосмислено у прислів'ях, приказках, піснях, народних віруваннях, народних прикметах і повір'ях, у художній літературі тощо.

Етносимволи на позначення фаунонимістики створені на основі метафоричного осмислення реальності та компонентів мовних одиниць, відображають мовну картину світу українського народу, сприяють пізнанню його традицій, національної ідентичності й неповторності.

Ключові слова: антропоцентризм, асоціативна паралель, етносимвол, етнолінгвістика, мовна картина світу, мовні одиниці, фаунонимістика.

FILIPCHUK M.
Chernivtsi National University named after Yu. Fedkovych
ONUFRIICHUK H.
National Aviation University

SYMBOLISM OF THE FAUNA IN PEOPLE'S SPEECH: ASSOCIATIVE PARALLELS

The relevance of the investigation is due to the need to study the fauna symbolics in the ethno linguistic aspect and determine its part in shaping the linguistic picture of the world. Symbolized words-names reflect the peculiarities of the people culture, its history, customs and encourage the emergence of associative relations, which are based on comparison, correlation of objects, phenomena, qualities, which are hidden deep meaning, ambiguity, as a manifestation of figurative vision of the environment. Associative parallels are created on the personal subjective experience, which coincides with the ethno cultural traditions of the people to which the speaker belongs. Through the prism of the animistic worldview of the people, the specifics of the reflection in associative parallels between man and bird in common ethnic symbols are comprehensively analyzed. The investigation identified the associative parallel person ↔ pigeon (dove), person ↔ cuckoo, person ↔ swallow. The significance and influence of birds on human character traits and temperaments are clarified, and the positive and negative characteristics of a bird are determined. In folk symbolism, the dove represents politeness, innocence, trembling, greed, sadness, envy; cuckoo – optimism, cowardice; swallow – cleverness, slowness, talkativeness. The features of birds are metaphorically reinterpreted in proverbs, sayings, songs, folk beliefs, folk signs and beliefs, in fiction, and so on.

Ethnic symbols to denote fauna symbolics are created on the basis of metaphorical comprehension of realities and components of language units, reflect the linguistic picture of the world of the Ukrainian people, promote knowledge of its traditions, national identity and uniqueness.

Key words: anthropocentrism, associative parallels, ethnic symbol, ethnic symbol, ethno linguistics, linguistic picture of the world, fauna symbolism.

Постановка проблеми. У сучасних лінгвістичних дослідженнях щоразу більше увагу дослідники приділяють вивченню народної мови в етнолінгвістичному аспекті. Етнолінгвістичний напрям дослідження народного мовлення стає все більш актуальним та перспективним. Адже саме народна мова у своїх проявах стає тією невичерпною криницею народної мудрості, є тим наріжним каменем, що єднає націю, живить зв'язок поколінь та є незмінною в її ідентифікації. Питання мови і нації, мови і культури на сьогодні активно вивчаються та досліджуються. Саме така активізація дослідження мовних явищ й сприяла виникненню нового лінгвістичного напрямку дослідження - етнолінгвістики. Важливим та водночас ще не зовсім дослідженим є символіка фауни та її роль у формуванні мовної картини світу нашого народу, що й спричинило актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх джерел. Основу етнолінгвістичних досліджень заклали у своїх працях ще В. фон Гумбольдт [4], Д. Зеленін [8], І. Огієнко [13], О. Потебня [15], Е. Сепір [21]. Пізніше, у другій половині ХХ ст., етнолінгвістичний напрям дослідження був у колі наукових інтересів А. Вежицької [2], Є. Верещагіна [3], С. Єрмоленко [5], В. Жайворонка [6], В. Костомарова [9], В. Русанівського [19] та інших.

Значну увагу останнім часом науковці приділяють дослідженню стійким мовним сполученням – фразеологізмам, які є не тільки окрасою, скарбом мови і народного досвіду, а й багатим об'єктом наукового розгляду, зокрема, в етнолінгвістичному плані. Цікавим у науковому плані є дослідження О. Селіванової «Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти)», у якому дослідниця інтерпретує внутрішню форму фразеологізмів та розкриває асоціативно-образний потенціал мовних знаків [20].

Мета дослідження – на матеріалі текстів народного мовлення окреслити мовні вирази на позначення фауносимволіки та провести асоціативну паралель біполярної пари «людина / птаха».

Виклад основного матеріалу. Життя людини повсякчас пов'язане з природою, з навколишнім світом. Наші предки обожнювали тварин, птахів, навіть догоджали їм, що залишило свій відбиток у певних звичаях, обрядодіях, а отже і в мові. Ще І. Огієнко, розглядаючи людину часткою природи, зазначав: «Первісна людина жила часто по лісах, і постійно мала тісну стичність зо звіриною. Власне довкілля звірина найбільше не давала людині спокою, і змушувала її думати про себе» [13, с. 64].

Проте навколишній світ для людини багатий не лише на тваринний, але й пташиний світ, що спонукало до створення своєрідних етнофразеологізмів, пов'язаних зі свійськими та дикими птахами. Г. Булашев стверджує, що українські легенди та перекази широкою хвилею захопили і пернате царство, причому й ці всі майже без винятку легенди та перекази перебувають у найтіснішому зв'язку як з апокрифами, так і з давніми релігійно-міфічними поглядами на природу [1, с. 348].

Анімістичний світогляд, пошанування тварин та птахів, їх обожнювання спричинило виокремлення людиною тотемів, яких не можна було вбивати, а навпаки, їм треба було догоджати. Як зауважував І. Огієнко, «тотемізм розвивався дуже поволі, і залишки його позоставались скрізь» [13, с. 64]. Велике пошанування та обожнювання як тваринного, так і пташиного світу, сприяло її символізації. Символізовані слова-назви відображають особливості культури народу, його історію, звичаї та спонукають до виникнення асоціативних зв'язків, які ґрунтуються на порівнянні, співвідношенні предметів, явищ, якостей, у яких приховано глибинний зміст, багатозначність, оскільки є виявом образного бачення довкілля. Як зазначав О.Потебня: «Асоціативність полягає в тому, що різні речі сприйняття не знищують взаємно свою самостійність, а залишаючись самі собою, зливаються в одне ціле» [15, с. 136]. Тобто можна стверджувати, що асоціативні паралелі – це своєрідні закономірні зв'язки, котрі виникають у процесі мислення.

У своєму дослідженні спробуємо встановити та виокремити асоціативні паралелі *людина ↔ голуб (голубка)*, *людина ↔ зозуля*, *людина ↔ ластівка*.

Асоціативна паралель людина ↔ голуб (голубка). Одним з найпоширеніших птахів, який користується неабиякою увагою та шаную у народі є голуб. **Голуб (ч.)** – птах ряду голубоподібних з різнобарвним пір'ям та великим волом [6, с. 119]. **Голубка (ж.)** – самка голуба [24, Т. 2, с. 119]. У народному мовленні спостерігаємо ряд зменшено-пестливих назв цієї птахи – *голубець, голубок, голубонько, голубчик, голубочок, голуб'я, голубка, голубиця, голубонька, голубочка* та ін. Ця птаха вважається святою та уособлюється як ангел і навіть як Святе Різдво [6, с. 142]. Можливо, це пов'язано з Біблійною легендою, у якій говориться, що коли Ісуса Христа було розп'ято на хресті, а воїни обходили Голгофу й перевіряли, хто ще живий, то голуб проворкував над Ісусом: «Умер!» (хоч той був ще живий) – на відміну від горобців, що цвірінькали: «Жив-жив!». Воїни почули горобців і перебили ще живому Ісусові ноги. В українських стародавніх колядках, на думку К. Сосенка, голуби «вважаються духовними ествами і символами творчих сил при різдві світла», «символ живого вогню й символ місячної містичної творчої сили» [27, с. 144].

На Україні голуба пов'язували також із божеством грози, блискавиці, дощу. Із занепадом язичництва змінюється і символіка голуба, який пов'язується із Святим Духом. Тому й читаємо в Євангелії: «А охрестившись, Ісус зараз же вийшов з води. І ось розкрилось йому небо, і він побачив Духа Божого, який спускався, мов голуб, і зійшов на нього» (Матея 3:16). Разом з тим голуб виступає символом людської душі, тому й вірили, що душа людини після смерті може втілюватися у голуба (пор. вислів «душа відлетіла»).

У народному мовленні голубам приписується чарівне створення світу, про це свідчать варіанти обрядових пісень, наприклад, у Галичині: «Коли не було з нащада (спочатку) світа, Тоді не було неба, ні землі, А полем було синє море, А серед моря зелений явір, На явороньку три голубоньки, Три голубоньки радоньку радять, Радоньку радять, як світ сновати...» чи у текстах, зафіксованих у Північній Буковині: «Як ще не було початку світа, То ще не було неба, ні землі, А лишень було широке море, А на тім морі явір зелений, На тім яворі три голубочки, Три голубочки раду радили: – Як би ми, браття, Світ поставили?». У народній творчості знаходимо відгомін давніших вірувань про голубів як творців світу: «Що ж нам було з світа початку? Не було нічого, єдна водонька! На тій водоньці одне деревенько, А на тім деревеньку шовкове гніздо, А в тім гнізденьку три голубоньки, Не три голубоньки – три янголоники». Можливо, тому в Україні й існувала заборона на вживання голубиного м'яса, а той, хто тримає голубів – матиме достаток і щастя [6, с. 142].

Голуби виступають символом щирого, ніжного, вічного кохання, тому кажуть: *любляться, як голубів пара*. У весільних піснях українців птах символізує молодого (голуб) і молоду (голубка), відповідно мовний вислів *послухати гудіння голубів* – означає засвататися і покинути свій рід. Також два голуби символізують любовно-шлюбні відносини, творчу силу, кохання (тому фігурками голубів оздоблюють

весільний коровай), а нарізно два голуби символізують невірність. Наприклад, у піснях голуби п'ють воду, а потім розлітаються – символ розлуки, і, навпаки, разом п'ють воду, цілуються і крильцями обнімаються – символ згоди між закоханими. У цьому контексті виникає символ голуба без пари, який символізує самотнього чи покинутого парубка [Там же]. Голуб найчастіше символізує подружню вірність, чисте кохання, пор., *Сяду, мила, дорога, Сяду, моя любко! Буду тобі вірним другом, Вірная голубко!* У піснях, поезіях голубкою часто називають сиву матір: *Голуб сизий, голуб сизий, Голубка сизіша, Батько милий, батько милий, А мати милиша* [23].

Лексема *голуб* (*голубка*) вживається і в інших значеннях. Наприклад, ласкаве наймення або звертання до чоловіка (жінки) як вираження любові й ніжності, виступає також як символ доброти, чистоти, незлобивості, пор. у П. Куліша: «*Уродилася Настуся – серце голубине*»; найкращий народний епітет для батька – *батецько – сизий голубочок*. Або *голуб* (*голубець*) – прикраса з паперу, воску або інших матеріалів, що має вигляд такої птиці, як правило, вони висіли у сільських хатах перед образами, пор.: *Перед образами висіли на шовковинках голуби, зроблені теж з шпалерів* (Г. Квітка-Основ'яненко). Також *голуб* (*голубець*) називають виріб з тіста у вигляді цієї птиці. Їх печуть 9/22 березня в день Сорока святих і роздають дітям: «*Щоб птиця водилася*».

З цими птахами народ пов'язує також різні прикмети, пор.: *голуби воркують – буде тепла, гарна днина* [17, с. 379]; *де водяться голуби, там хата не горить* [6, с. 142 – 143].

Проводячи асоціативні паралелі птаха з людиною, визначаємо позитивні та негативні риси, які яскраво асоціюються з людиною. П о з и т и в н і риси – ввічливість, безневинність, трепіт: *мов голуб воркує; як голуб воркував цілий день* [10]; *чистий як голуб білий* [10]; *голуб'яче серце має* [16, с. 250]. Н е г а т и в н і риси – жадібність, тужливість, заздрість: *жальбно як голуб* [10]; *голуб гукає як пари шукає* [7, с. 142]; *не оstri зубки на чужі голубки, а свою май, тоді і кусай* [16, с. 83]; *аж як голубка без голуба* [30, с. 340].

Асоціативна паралель людина ↔ зозуля. ЗОЗУЛЯ (ж.) – перелітний птах-самка з світло- чи бурувато-сірим оперенням, який поширений у Європі й Азії, кладе яйця в чужі гнізда та живиться комахами [24, Т. 3, с. 678].

Зозуля у народному віруванні виступає символом суму та вдівства, провісницею весни і водночас смерті, нещастя чи туги за життям, минулим. Символічність птаха полягає у тому, що зозулю вважають добрим провісником, пророком, правдомовцем, пор., *закувала зозуленька на сухенькім дубі: поки світа, поки сонця, паничини не буде*. У народі вірять, що цей птах віщує пробудження природи, тобто весну, адже у зозулю оселяється весняне божество, коли вперше вона закує, молодь починає співати веснянок. А кує зозуля від Благовіщення до Івана, після цього замовкає через те, що у цей час в ячменю появляється колос, вона ним «давиться» і перестає кувати.

Вбити зозулю вважалося великим злочином. Хоча іноді у віруванні вона віщує й зловісні події, тому кажуть: «*Як зозуля сяде на хату й закує, у тій хаті смерть буде*», «*Як сниться зозуля, то хтось з родини помре*».

У народі віщу зозулю намагалися задобрити – почувши вперше зозулю, поспішали побрязжати грошима. Ці гроші називали «гроші на ку-ку» і вони первісно означали «гроші на щастя», а вже пізніше почали асоціюватися з таємним подарунком чи хабарем [31, с. 81 – 82].

Як віщий птах, зозуля пророкує людині кількість літ життя, тому кажуть: «*То тобі зозуля накувала*» і звідси прокляття: «*Щоб ти зозулі не чув!*» Для того щоб зозуля накувала літа, необхідно у кулаку затискати гроші або зернятко, вдаряти по колінах і промовляти: «*Зозуленько рябенька, пташечко маленька! Закуй мені по звичаю, доки жити в світі маю*» [6, с. 251].

Зозуля є одним з улюблених поетичних образів у фольклорі. Цей птах тут порівнюється з жінкою або дівчиною, нещасливими в коханні чи подружньому житті: «*Закувала зозуленька В зеленому гаї, Заплакала дівчинонька – Дружини немає*» [Там же].

У фольклорних творах цей птах уособлює і поєднує у собі багато різних ознак, наприклад, зозуля є символом смутку та горя (над козаком, що загинув на війні, плачуть три сиві зозулі): «*Ой, налетіли три зозуленьки, Всі три посивенькі, Та всі три смутненькі. Ой одна упала по конці головки, А друга впала по конець ніжечок, А третя впала по конець серденька*»; символом страждання: «*Ой закувала та сива зозуля рано-вранці на зорі, Ой заплакали хлопці-молодці у турецькій неволі-тюрмі*» [6, с. 251 – 252]. Уособлює зозуля також матір-страдницю: «*Летіла зозуля та й стала кувати. Ой то ж не зозуля, А сивая мати*», «*Ой ніхто так не кує, Як сива зозуля, Ой ніхто так не вітає, Як рідна матуся*» [Там же, с. 252].

Образ зозулі посідає чільне місце у весільних піснях, уособлюючи наречену: «*Закувала зозуленька в лісі на дубі, Заплакала Марусенька в церкві при шлюбі*».

Водночас існує повір'я про те, що зозуля першою летить у вирій і останньою звідти прилітає, бо у неї зберігаються ключі від вирію, і вона є його ключницею (хоч, за різними повір'ями, такі ключі нібито були в різних птахів, наприклад у сойки) [Там же, с. 252].

У народному мовленні знаходимо і диференційовані уявлення про цього птаха, пор. «*Якщо зозуля кує коло хати, буде весілля, на хаті – смерть, в лісі віщує, скільки років хто проживе*»; «*Якщо кує зранку – роздає щасливу долю, а коли співає на могилі, то втішає померлого*» [6, с. 251]. Також перед смертю

людина, яка помирає на чужині, кличе зозулю до себе й просить переслати вісточку про себе до рідного дому.

Зозуля також символізує жорстоких, нерозважливих матерів, що відцуралися своїх дітей, які ведуть легковажний, іноді аморальний спосіб життя. У народі їх називають «зозулями».

Як і за іншими птахами, за поведінкою зозулі вгадували погоду й загадували на прикмети, пор., *зозуля довго кує – на теплу погоду; зозуля закувала – пора сіяти льон; зозуля приносить вістку про літо, а ластівка – про теплі дні; зозуля кує на голому дереві – буде мороз; якщо вночі закує зозуля, то це не на добре; якщо присниться зозуля – то це на втіху, здоров'я, гроші* [6, с. 252].

Асоціативні паралелі птаха та людини виокремлюють позитивні та негативні риси. **П о з и т и в н а** риса – оптимізм: *це й на нашій вулиці зозуля закує* [17, с. 218]. **Н е г а т и в н і** риси – боягузтво (повільність): *ховається як зозулька в кропиві* [30, с. 205]; *тобі за тою роботою зозуля закує* [17, с. 288].

Асоціативна паралель людина ↔ ластівка. **ЛАСТІВКА** (ж.) – перелітний птах ряду горобцеподібних з вузькими гострими крилами, стрімкий у льоті [24, Т. 4, с. 452]. Її в народі називають «чистою» пташкою, провісницею весни, пробудження, відродження у віруванні українців виступає ластівка. Ластівка – перелітний птах, і її повернення навесні означає надію, родючість і оновлення життя. Вона своїм щебетанням під стріхою сповіщає господарям, що доброго трапилося в господарстві (наприклад, корова отелилася, кобила ожеребилася, рій пороївся). Як і всі весняні птахи, ластівка є провісником весни, тому закликаючи весну, діти вибігали на пагорби і приказували: *«Летіть, соловейки, на нашу земельку, спішіть, ластівоньки, пасти корівоньки, летіть, сизокрилі, – ви всі нам милі»* [6, с. 328 – 329]. А дорослі «побачивши вперше навесні ластівку, беруть з-під правої ноги землі й помічають, якого кольору трапиться в ній вовна: такої масті і скотину треба тримати» [1, с. 354].

В Україні ластівка є однією із найшановніших птахів. У народі про ластівку існує багато легенд. У Біблії є історія про те, як ластівки крали цвяхи, якими мали розпинати Христа. А якщо ластівка в'є гніздо під стріхою оселі господаря, то це пророчить щастя у його родині. Але є гріхом зруйнувати гніздо пташки чи доторкнутися до яєць, бо тоді все обличчя вкриється ластовинням / ластів'яче ряботиння (руді пігментні цяточки на шкірі, що з'являються у деяких людей переважно навесні [6, с. 329]), або у народі ці цятки називають ще веснянками. А тому, за народними віруваннями, коли вперше навесні побачиш ластівку потрібно вмитися молоком і втертися тим рушником, в якому носили святити паску, – не тільки зійде ластів'яче ряботиння, а й станеш білолицим. Або: коли побачиш уперше навесні ластівку, треба тричі сказати: *«Ластівка, ластівка! На тобі веснянки, дай мені білянки!»* [1, с. 354].

Чільне місце образ ластівки посідає у весільних піснях, де вона символізує матір, а у деяких народних піснях виступає навіть символом Божої Матері, пор. *«Ой на Дунаєчку на бережку Там ластівочка да купалася, То не ластівочка, то Божя Мати»* чи дівчини *«В нашій стороні красні дівки, як ластівки»*. Також птах символізує дружину чи сестру [6, с. 329].

Лексема *ластівка* уживається як ласкава назва, а особливо пестливі форми дівчини або жінки: *Прокинься, моя ластівочко* (Т. Шевченко). Ще *ластівкою* називають старовинну народну дитячу гру, яка полягає в тому, щоб улучити кількома палицями в підкинуту вгору іншим гравцем палицю, а також народна дівоча гра у хоровод, супроводжувана піснями [Там же].

З цими птахами народ пов'язує також різні прикмети та передбачення погоди: *не руйнуй ластівчиного гнізда, бо хату спалить; ранні ластівки – щасливий рік; ластівка б'ється об вікно – будуть (буде) гості (звістка); ластівки високо літають – на погоду; ластівки вилітають – погоду (годину) обіцяють; ластівки прилетіли – час сіяти просо; ластівки падають на воду (низько літають) – то дощ буде; ластівки літають низько, ластяться над водою – рясний дощ піде; (коли) ластівки низько літають – дощ обіцяють (на дощ); де ластівка не літає, а на весну додому прилітає; ластівка весну починає, осінь закликає; ластівка день починає, а соловейко (вечір, його) кінчає* [17, с. 219; 381].

У народному мовленні спостерігаємо й деякі застереження щодо зробленої шкоди ластівці. Так є вірування, що ластівка може попсувати корову, пролетівши під нею тричі, після цього молоко у корови почервоніє, його стане мало і загине з голоду теля. Не можна вбивати пташенят ластівки і руйнувати їхніх гнізд, бо вони принесуть з поля вогню і спалять хату свого кривдника. У цій прикметі бачимо аналогію із голубом, який також може спалити хату свого ворога.

Разом з тим, провівши асоціативні паралелі, визначаємо позитивні та негативні риси **П о з и т и в н і** риси – кмітливості (нерозторопності): *літає як ластівка* [30, с. 184]. **Н е г а т и в н а** риса – балакучість: *щебече як ластівка* [30, с. 144]; *дочка як ластівка: пощебече, пощебече та й полетить* [7, с. 162].

Висновки. Отже, особливо цінним об'єктом для наукового осмислення та дослідження мовної картини світу є спонтанна народна мова. Мовні одиниці здебільшого своїм корінням сягають у широкий спектр міфічного мислення народу, його анімістичний світогляд.

Оскільки предметний світ пізнається передусім через мову, то паралельно вибудовується мовна модель, важливими компонентами якої виступають етносимвольні лексико-семантичні поля, пов'язані з образним мисленням народу. Саме вони поповнюють мовний простір словами й виразами етнокультурного змісту та стають предметом для лінгвістичного опису.

Анімістичний світогляд, пошанування тварин та птахів, їх обожнювання сприяло їх символізації. Символізовані слова-назви спонукають до виникнення асоціативних паралелей *людина ↔ голуб (голубка), людина ↔ зозуля, людина ↔ ластівка*. Асоціативні зв'язки ґрунтуються на порівнянні, співвідношенні предметів, явищ, якостей та є виявом образного бачення довкілля.

Література

1. Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Київ, 1992. 414 с.
2. Вежбицькая А. Язык. Культура. Познание. Москва: Русские словари, 1996. 416 с.
3. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Лингвострановедческая теория слова. Москва: Русский язык, 1980. 320 с.
4. Гумбольдт фон В. Язык и философия культуры. Москва: Прогресс, 1985. 440 с.
5. Єрмоленко С. С. Мовне моделювання дійсності і знакова структура мовних одиниць. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. 384 с.
6. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ, 2006. 703 с.
7. Збірка українських приказок та прислів'їв: Репринтне відтворення вид. 1929 р. Київ: Техніка, 2002. 224 с.
8. Зеленин Д. Восточнославянская этнография. Москва, 1991. 512 с.
9. Костомаров М. І. Две русские народности. Київ – Харків: Майдан, 1991. 72 с.
10. Лексична картотека Інституту української мови НАН України.
11. Мифологическая энциклопедия. Животные в мифологии. URL: <http://myfhology.narod.ru/myth-animals/animals.html> (дата звернення – 22.01.2020).
12. Нариси з історії української мови та хрестоматія з пам'ятників письменської старо-українщини XI-XVIII ст. / за ред. О. О. Шахматов, А. Ю. Крымский. Київ: Друкар, 1922. 182 с.
13. Огієнко І. І. (Іларіон, митрополит) Дохристиянські вірування українського народу: Історично - релігійна монографія. Київ: Обереги, 1994. 424 с.
14. Полюга Л. М. Словник синонімів української мови. Київ, 2001. 448 с.
15. Потебня А. А. Эстетика и поэтика. Москва: Искусство, 1976. 614 с.
16. Прислів'я та приказки: Людина. Родинне життя. Риси характеру / упоряд. М. М. Пазяк. Київ., 1990. 528 с.
17. Прислів'я та приказки: Природа. Господарська діяльність людини / упоряд. М. М. Пазяк. Київ, 1989. 480 с.
18. Психологический словарь / под ред. В. В. Давыдова. Москва: Педагогика, 1983. С. 24 – 26.
19. Русанівський В. М. Мовна картина світу в етнокультурній парадигмі. Мовознавство, 2004. № 4. С. 3–7.
20. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психологічний та етнокультурний аспекти): [монографія] / О. О. Селіванова. Київ – Черкаси: Брама, 2004. 276 с.
21. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию культурологи. Москва, 1993. 656 с.
22. Словник буковинських говірок / за ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці: Рута, 2005. 688 с.
23. Словник символів культури України. URL: <http://ukrlife.org/main/evshan/symbol.htm>.
24. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
25. Словарь української мови: у 3 тт. / упоряд. Б. Грінченко. Київ: Горно, 1927–1928.
26. Словник фразеологізмів української мови / уклад. В. М. Білоноженко. Київ, 2003. 1104 с.
27. Сосенко К. Різдво-Коляда і Щедрий Вечір: культурол. оповідь / К. П. Сосенко. Київ: Укр. письм., 1994. 286 с.
28. Степанов Ю. С. Концепт. Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1997. 838 с.
29. Сумцов Н. Ф. Современная малорусская этнография. Київ, 1897. 85 с.
30. Українські прислів'я, приказки та порівняння з літературних пам'яток / упоряд. М. М. Пазяк. Київ, 2001. 392 с.
31. Українська фразеологія: навч. посіб. для філол. фак. ун-тів / В. Д. Ужченко, Л. Г. Авксентьев. Харків: Основа, 1990. 167 с.

References

1. Bulashev H. O. Ukrainskyi narod u svoikh lehendakh, relihiinykh pohliadakh ta viruvanniakh. Kyiv, 1992. 414 s.
2. Vezhbitskaya A. Yazyk. Kultura. Poznanie. Moskva: Russkie slovari, 1996. 416 s.
3. Vereshchagin E. M. Kostomarov V. G. Lingvostranovedcheskaya teoriya slova. Moskva: Russkiy yazyk, 1980. 320 s.
4. Gumboldt fon V. Yazyk i filosofiya kultury. Moskva: Progress, 1985. 440 s.
5. Yermolenko S. S. Movne modeliuvannia diisnosti i znakova struktura movnykh odynyts. Kyiv: Vydavnychiy Dim Dmytra Buraho, 2006. 384 s.
6. Zhaivoronok V. V. Znaky ukrainskoi etnokultury: Slovyk-dovidnyk. Kyiv, 2006. 703 s.
7. Zbirka ukrainskykh prykazok ta prysliv'iv: Reprintne vidtvorennia vyd. 1929 r. Kyiv: Tekhnika, 2002. 224 s.

8. Zelenyn D. Vostochnoclovnyanskay etnografia. Moskva, 1991. 512 s.
9. Kostomarov M. I. Dve russkie narodnosti. Kyiv – Kharkiv: Maydan, 1991. 72 s.
10. Leksychna kartoteka Instytutu ukrainskoi movy NAN Ukrainy.
11. Mifologicheskaya entsiklopediya. Zhivotnye v mifologii. URL: <http://mythology.narod.ru/myth-animals/animals.html> (data zvernennia – 22.01.2021).
12. Narysy z istorii ukrainskoi movy ta khrestomatiia z pamiatnykiv pysmenskoi staro-ukrainshchyny XI-XVIII st. / ed. O. O. Shakhmatov, A. Yu. Krymskyi Kyiv: Drukar, 1922. 182 s.
13. Oghijenko I. I. (Ilarion, mytropolyt) Dokhrystyjansjki viruvannja ukrajinsjckogho narodu: Istorychno - relighijna monoghrafija. Kyiv: Obereghy, 1994. 424 s.
14. Poliuha L. M. Slovyk synonimiv ukrainskoi movy. Kyiv, 2001. 448 s.
15. Potebnya A. A. Estetika i poetika. Moskva: Isskustvo, 1976. 614 s.
16. Pryslivia ta prykazky: Ludyna. Rodynnie zytta. Rysy harakteru / uporad. M. M. Paziak. Kyiv, 1990. 528 s.
17. Pryslivia ta prykazky: Pryroda. Hospodarska diialnist liudyny / uporad. M. M. Paziak. Kyiv, 1989. 480 s.
18. Psikhologicheskij slovar / ed. V. V. Davydova. Moskva: Pedagogika, 1983. S. 24-26.
19. Rusanivskyi V. M. Movna kartyna svitu v etnokulturnii paradyhmi. Movoznavstvo, 2004. № 4. S. 3-7.
20. Selivanova O. Narysy z ukrainskoi frazeologii (psyhokognityvnyi ta etnokulturnyi aspekty). Kyiv – Cherkasy: Brama, 2004. 276 s.
21. Sepir E. Izbrannye trudy po azykoznaniu kulturologi. – Moskva, 1993. 656 s.
22. Slovyk bukovynskykh hovirok / ed. N. V. Huivaniuk. Chernivtsi: Ruta, 2005. 688 s.
23. Slovyk symboliv kultury Ukrainy. URL: <http://ukrlife.org/main/evshan/symbol.htm>. (data zvernennia – 20.01.2021).
24. Slovyk ukrainskoi movy u 11 t. Kiev: Naukova dumka, 1970 – 1980.
25. Slovar ukrainskoi movy: u 3 tt. / eds. Hrinchenko B. Kyiv: Horno, 1927–1928.
26. Slovyk frazeolohizmiv ukrainskoi movy / eds. V. M. Bilonozhenko. Kyiv, 2003. 1104 s.
27. Sosenko K. Rizdvo-Kolada i Shedryi Vechir: kulturol. opovid. Kyiv: Ukr. pism., 1994. 286 s.
28. Stepanov Yu. S. Kontsept. Konstany: Slovar russkoy kultury. Opyt issledovaniya. Moskva: Shkola «Yazyki russkoy kultury», 1997. 838 s.
29. Sumtsov N. F. Sovremennaya malorusskaya etnografiya. Kyiv, 1897. 85 s.
30. Ukrainski pryslivia, prykazky ta porivnanna ta z literaturnyh pamatok / uporad. M. M. Paziak. Kyiv, 2001. 392 s.
31. Ukrainska frazeologia: navch. posib. dla filol. fak. un-tiv / V. D. Uzchenko, L. G. Avksentev. Harkov: Osnova, 1990. 167 s.